

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Сумський державний університет

Центр заочної, дистанційної та вечірньої форм навчання
(повна назва інституту/факультету)

Кафедра економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування
(повна назва кафедри)

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ Олександра КАРІНЦЕВА
(підпис) (Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

_____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавр
(бакалавр / магістр)

зі спеціальності 051 Економіка,
(код та назва)

освітньо-професійної програми Економіка і бізнес
(освітньо-професійної / освітньо-наукової) (назва програми)

на тему: Аналіз витратоемності сучасного підприємства _

Здобувача(ки) групи Едн-94р _ Шульга Олексій Романович
(шифр групи) (прізвище, ім'я, по батькові)

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ (підпис)

_____ Олексій ШУЛЬГА _____
(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ здобувача)

Керівник _____ ст.викл., к.е.н., доц. Юрій МАЗІН
(посада, науковий ступінь, вчене звання, Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

_____ (підпис)

Суми – 2023

Анотація

Ключові слова: витрати, структура витрат, рентабельність, управління витратами, собівартість продукції, виручка від реалізації продукції.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, шости підрозділів, висновків, списку використаних джерел.

Предмет дослідження: бізнес-процеси підприємства і витрати його діяльності.

Об'єктом дослідження є показники діяльності ТОВ «ГРАНІТ».

Мета роботи: дослідити економічні витрати підприємства та їх структуру на прикладі конкретного підприємства.

Методи дослідження: ряди динаміки, статистичний аналіз, метод порівняння.

Досягнуті результати та їх новизна: детально проаналізовані показники витрат ТОВ «ГРАНІТ» та запропоновано практичні рекомендації з приводу зниження його витратоємності.

Структура роботи та її обсяг. Робота складається вступу, трьох розділів, висновку, списку використаної літератури та додатків.

У першому розділі роботи «РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ТА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРОДУКТУ» досліджено теоретичні аспекти формування витрат на сучасному підприємстві та класифікаційні підходи.

У другому розділі «АНАЛІЗ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА. ОСНОВНІ ПІДХОДИ ТА ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО ОБ'ЄКТУ ДОСЛІДЖЕННЯ» дана характеристика етапів аналізу витрат підприємства, загальна характеристика об'єкту дослідження.

Третій розділ «АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ГРАНІТ» проведено аналіз діяльності даного підприємства та його витрат, надані практичні рекомендації з приводу зниження його витратоємності.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ТА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРОДУКТУ	6
1.1. Економічна природа витрат.....	6
1.2 Класифікація витрат підприємства з метою калькулювання собівартості.....	8
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА. ОСНОВНІ ПІДХОДИ ТА ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО ОБ'ЄКТУ ДОСЛІДЖЕННЯ	16
2.1 Аналіз витрат: методичні підходи	16
2.2. Загальна характеристика діяльності підприємства ТОВ «Граніт».....	20
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ГРАНІТ»	23
3.1. Аналіз собівартості та витрат на виробництво гранітної маси ТОВ «Граніт».....	23
3.2. Рекомендації щодо зниження витратоємності підприємства.....	32
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	38

ВСТУП

У швидко змінних умовах зовнішнього середовища підприємства постійно перебувають у пошуках можливих напрямів розвитку. В умовах існуючих обмежень майбутній розвиток обумовлений сучасними його трендами, що пов'язані із інформаційним суспільством [10, 14, 23, 24, 25, 26, 27, 31, 38, 42, 44, 49, 50, 56, 57, 58, 59, 63, 64, 66], глобалізаційними процесами та сталим розвитком [3, 4, 5, 28, 46, 48, 51, 52, 53, 55, 60, 61, 62, 65, 67]. З іншого боку будь які бізнес-рішення стосовно розвитку підприємства повинні ґрунтуватися на ефективному використанні ресурсів.

При цьому витратоємність є надзвичайно важливим фактором для прийняття рішень для підприємств. Аналіз витратоємності допомагає ефективно управляти ресурсами, знижувати витрати і підвищувати конкурентоспроможність. Підприємства, які активно проводять аналіз витратоємності, мають змогу раціоналізувати використання ресурсів, забезпечити фінансову стійкість і здатність конкурувати на ринку. Крім того, такий аналіз допомагає управляти бюджетом, планувати витрати та приймати обґрунтовані рішення щодо розвитку підприємства. Враховуючи його результати, можна виявити нерентабельні напрямки та зосередити зусилля на більш прибуткових аспектах бізнесу. Таким чином, аналіз витратоємності стає необхідним інструментом для досягнення успіху та стійкості підприємства.

Тому важливою умовою успішної діяльності підприємств є досягнення оптимального рівня витрат на виробництво, внаслідок чого зросте конкурентоспроможність продукції та стане реальним досягнення довгострокового економічного зростання продуктивності підприємства.

Об'єктом дослідження є система витратами підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, науково-методичних положень та практичних рекомендацій щодо системи управління витратами підприємства.

Метою дослідження є поглиблення теоретичних основ та аналізу

собівартості й витрат на виробництво для умов конкретного підприємства з метою прийняття рішень щодо його розвитку.

Для досягнення даної мети були поставлені наступні завдання:

- Дослідження економічної природи витрат
- Класифікація витрат підприємства з метою калькулювання собівартості.
- Формування кошторису витрат на виробництво.
- Методичні підходи до аналізу витрат.
- Загальна характеристика підприємства.
- Аналіз собівартості та витрат на виробництво ТОВ «Граніт».
- Практичні рекомендації для підприємства щодо зниження його витратоємності.

Методи дослідження. Для аналітичного дослідження економічного стану підприємства, собівартості його продукції та розробки пропозицій її зниження в роботі були використані метод аналізу та синтезу, метод калькуляції, метод порівняння.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ

ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ТА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРОДУКТУ

1.1. Економічна природа витрат

Витрати в економіці займають центральне місце, оскільки вони впливають на різні аспекти економічної діяльності [6,7,15,16,18,20,22,29,37,39,43,45,47,54]. Основні місця, які витрати займають в економіці, включають такі:

Виробництво товарів і послуг: Витрати визначають вартість виробництва товарів і послуг. Вони охоплюють витрати на робочу силу, сировинні матеріали, обладнання, енергію та інші ресурси. Вартість виробництва впливає на ціну, конкурентоспроможність і прибутковість підприємства.

Розподіл доходів: Витрати також впливають на розподіл доходів в економіці. Витрати на заробітну плату та соціальні виплати визначають рівень доходів працівників і їх споживчі можливості. Розподіл доходів має важливе значення для економічної рівноваги та соціальної справедливості.

Інвестиції: Витрати на інвестиції є важливим елементом економічного зростання. Інвестиції включають витрати на створення нових підприємств, розширення виробництва, дослідження та розвиток, впровадження нових технологій. Інвестиції сприяють створенню робочих місць, підвищенню продуктивності та розвитку інноваційних галузей.

Фінансова стійкість: Витрати мають прямий вплив на фінансову стійкість підприємств. Контроль над витратами, ефективне фінансове планування та управління ресурсами допомагають забезпечувати стабільність фінансового стану підприємств.

Попит і споживання: Витрати споживачів грають важливу роль у формуванні попиту на товари і послуги. Рівень споживчих витрат визначає обсяг ринку і впливає на діяльність підприємств. Витрати споживачів на товари

і послуги стимулюють виробництво і сприяють економічному зростанню.

Державні витрати: Державні витрати є значним фактором в економіці. Вони охоплюють витрати на соціальні програми, інфраструктуру, освіту, охорону здоров'я, оборону та інші галузі. Державні витрати мають великий вплив на рівень економічного розвитку, соціальний захист, забезпечення громадських потреб і сталість економічної системи.

Зовнішньоекономічна діяльність: Витрати також впливають на зовнішньоекономічну діяльність країни. Витрати на експорт і імпорт товарів і послуг, зовнішньоекономічну допомогу, інвестиції та інші міжнародні витрати визначають зовнішньоекономічні показники країни, такі як зовнішній баланс, обсяги міжнародної торгівлі та інвестицій.

Витрати займають важливе місце в економіці, впливаючи на виробництво, розподіл доходів, інвестиції, фінансову стійкість, споживання, державні програми та зовнішньоекономічну діяльність. Розуміння та ефективне управління витратами є важливими для досягнення стабільного економічного розвитку та підвищення добробуту суспільства.

Витрати та їх аналіз мають велику важливість для підприємства з різних причин:

Оптимізація витрат: Аналіз витрат допомагає підприємствам ідентифікувати надмірні, неконтрольовані або неефективні витрати. Це дає можливість знайти шляхи для їх зменшення та оптимізації. Ефективне управління витратами дозволяє підприємствам заощаджувати ресурси та забезпечувати фінансову стійкість.

Планування та бюджетування: Аналіз витрат є важливим елементом планування та бюджетування. Він допомагає підприємствам визначити очікувані витрати на певний період і скласти бюджет, враховуючи різні аспекти діяльності. Це дозволяє планувати розподіл ресурсів, контролювати витрати і виконувати стратегічні цілі.

Прибутковість: Аналіз витрат допомагає визначити вартість виробництва товарів і послуг, що є ключовим елементом визначення прибутковості.

Ретельний аналіз витрат дозволяє підприємствам встановити правильну цінову політику, враховуючи витрати на виробництво і розподіляючи їх між продуктами або послугами.

Управління ризиками: Аналіз витрат допомагає підприємствам виявити потенційні ризики, пов'язані з надмірними витратами або неефективним використанням ресурсів. Це дозволяє вжити заходів для мінімізації ризиків, встановлення контролю над витратами та забезпечення стійкості підприємства.

Покращення ефективності: Аналіз витрат допомагає виявляти області, де можна покращити ефективність використання ресурсів. Це може охоплювати процеси виробництва, логістику, закупівлі, управління запасами та інші аспекти діяльності. Шляхом ідентифікації неефективних витрат та впровадження заходів щодо їх оптимізації підприємство може досягти більшої продуктивності та конкурентоспроможності.

Планування стратегії: Аналіз витрат допомагає підприємствам розробити стратегії, які враховують обмежені ресурси та фінансові можливості. Він допомагає визначити, на що слід спрямовувати ресурси, де можна здійснити інвестиції та як вирішити проблеми, пов'язані зі зростанням витрат. Аналіз витрат допомагає підприємству визначити свою конкурентну позицію та розвиватися відповідно до стратегічних цілей.

Соціальна відповідальність: Аналіз витрат дозволяє підприємствам розуміти свій вплив на соціальну сферу. Він допомагає виявити можливості для зменшення негативного впливу на довкілля, раціонального використання ресурсів та підтримки сталого розвитку. Аналіз витрат дозволяє підприємству враховувати соціальні аспекти у своїй діяльності та розробляти стратегії корпоративної соціальної відповідальності.

В цілому, аналіз витрат є необхідним інструментом для ефективного управління підприємством.

Витрати для підприємства є необхідною інвестицією ресурсів (грошей, часу, праці, матеріалів тощо) для забезпечення його функціонування, виробництва товарів або надання послуг. Природа витрат може бути

різноманітною і включати наступні аспекти:

Операційні витрати: Це витрати, пов'язані з повсякденною діяльністю підприємства, такі як оплата заробітної плати працівників, оренда приміщень, комунальні послуги, матеріали та обладнання, транспортні витрати, управління запасами, реклама та маркетинг, обслуговування техніки тощо. Ці витрати необхідні для забезпечення безперебійного функціонування підприємства та виробництва товарів або надання послуг.

Капітальні витрати: Це витрати на придбання або створення основних активів підприємства, таких як будівлі, машини, обладнання, транспортні засоби тощо. Капітальні витрати відображають інвестиції у розвиток підприємства та розширення його потенціалу. Ці витрати зазвичай є більшими за обсягом і довгостроковими.

Фінансові витрати: Це витрати, пов'язані з отриманням фінансування для підприємства, такі як відсотки по кредитах та позиках, комісії банків, витрати на обслуговування боргів, фінансові інструменти тощо. Ці витрати виникають у зв'язку з фінансуванням підприємства і мають вплив на його фінансову стійкість та прибутковість.

Адміністративні витрати: Це витрати, пов'язані з управлінням та адмініструванням підприємства. Вони включають заробітну плату керівництва та адміністративного персоналу, витрати на утримання офісу, витрати на бухгалтерський облік, юридичні послуги, страхування, організацію корпоративних заходів тощо. Адміністративні витрати забезпечують ефективне управління підприємством та підтримку його ділової діяльності.

Дослідницько-розвідувальні витрати: Це витрати, пов'язані з дослідженнями, розробкою нових продуктів, впровадженням нових технологій, вивченням ринку та конкуренції. Дослідницько-розвідувальні витрати необхідні для інноваційного розвитку підприємства, пошуку нових можливостей та підтримки конкурентоспроможності.

Соціальні витрати: Це витрати, пов'язані зі сприянням соціальному благополуччю працівників і спільноти, такі як витрати на соціальний захист,

охорону здоров'я та безпеку, навчання та розвиток працівників, благодійність, створення сприятливих умов праці тощо. Соціальні витрати відображають соціальну відповідальність підприємства та його здатність досягти сталого розвитку.

Виробничі витрати: Це витрати, пов'язані з безпосереднім виробництвом товарів або наданням послуг. Вони включають витрати на сировину, матеріали, компоненти, обладнання, енергію, оплату праці виробничого персоналу, утримання виробничих приміщень, технологічні процеси та витрати на якість контролю. Виробничі витрати є одним з основних складових елементів вартості виробництва і мають прямий вплив на конкурентоспроможність підприємства.

Збутові витрати: Це витрати, пов'язані з маркетингом, рекламою, дистрибуцією, продажем і реалізацією товарів або послуг. Вони включають витрати на рекламні кампанії, виставки, рекламні матеріали, зарплати збутового персоналу, логістику, складське управління та витрати на послуги зв'язку. Збутові витрати мають значення для привертання клієнтів, розширення ринку та забезпечення ефективного реалізації продукції або послуг.

Розробка та інноваційні витрати: Це витрати, пов'язані з дослідженнями, розробкою нових продуктів, впровадженням інновацій та покращенням технологій. Вони включають витрати на наукові дослідження, винаходи, патенти, дизайн, тестування, впровадження нових процесів та технологій. Розробка та інноваційні витрати є стратегічно важливими для розвитку підприємства і його конкурентоспроможності на ринку.

Податкові та правові витрати: Це витрати, пов'язані з податками, оподаткуванням, веденням бізнесу.

Службові витрати: Це витрати, пов'язані зі службовою діяльністю підприємства, такі як витрати на командировки, готелі, харчування, транспорт, службові матеріали, офісне обладнання тощо. Ці витрати виникають у зв'язку з роботою працівників поза офісом або здійсненням службових функцій.

Витрати на якість і контроль: Це витрати, пов'язані з забезпеченням якості продукції або послуг і контролем за їхнім виробництвом. Вони

включають витрати на вимірювальні прилади, лабораторне обладнання, сертифікацію, аудит якості, інспекції, тестування та витрати на вдосконалення процесів контролю якості.

Витрати на навчання та розвиток: Це витрати, пов'язані з навчанням, підвищенням кваліфікації та розвитком працівників підприємства. Вони включають витрати на тренінги, семінари, курси, конференції, програми підвищення кваліфікації та розвитку професійних навичок працівників.

Витрати на захист навколишнього середовища: Це витрати, пов'язані зі збереженням довкілля, відновленням природних ресурсів, впровадженням екологічних стандартів та заходів з енергоефективності. Вони включають витрати на встановлення екологічних технологій, видалення відходів, відновлення земель та водних ресурсів, екологічні аудити та витрати на додержання вимог законодавства про охорону довкілля.

Резервні витрати: Це витрати, які виділяються на формування резервних фондів або запасів для забезпечення підприємства в разі несподіваних подій або непередбачуваних витрат. Ці витрати можуть включати страхові премії, фонди на капітальний ремонт, резервні фонди на покриття можливих збитків або невиконаних зобов'язаностей, резерви на зміни в ринкових умовах.

Розуміння природи витрат для підприємства є важливим, оскільки допомагає керівництву зробити обґрунтовані рішення щодо ефективного використання ресурсів, контролю витрат, планування бюджету, формування цінової політики, оцінки рентабельності і визначення стратегій розвитку. Аналіз витрат дозволяє ідентифікувати області, де можливе зниження витрат, оптимізація розподілу ресурсів і підвищення загальної ефективності підприємства.

1.2 Класифікація витрат підприємства з метою калькулювання собівартості

Собівартість продукції формується підприємством за витратами, що виникають у процесі здійснення підприємством своєї господарсько-виробничої діяльності, спрямованої на виготовлення продукції [1].

Витрати класифікуються залежно від виду діяльності, у процесі виконання якого вони виникли, за економічними елементами та статтями витрат. Саме тому важливо розуміння видів діяльності підприємства. Взагалі діяльність підприємства можуть бути звичайною та надзвичайною.

Звичайна - це основна діяльність підприємства та всі операції, які можуть бути з нею пов'язані.

Надзвичайна - це події, які не можуть бути передбачені в межах звичайної діяльності та призводять до витрат (зсуви, землетруси, аварії, пожежі та повені).

Звичайна діяльність може бути фінансовою, інвестиційною та операційною [7].

Доходом від операційної діяльності підприємства є чистий дохід від реалізації продукції, у процесі виробництва якої формуються витрати.

У виробничому підприємстві, яке займається всіма видами діяльності, собівартість продукції – це операційні витрати, саме тому важливим є розуміння структури витрат операційної діяльності підприємства, що поділяються на витрати виготовлення продукції та витрати на період [14].

Детальний склад та структуру цих витрат відображено на рис. 1.1.

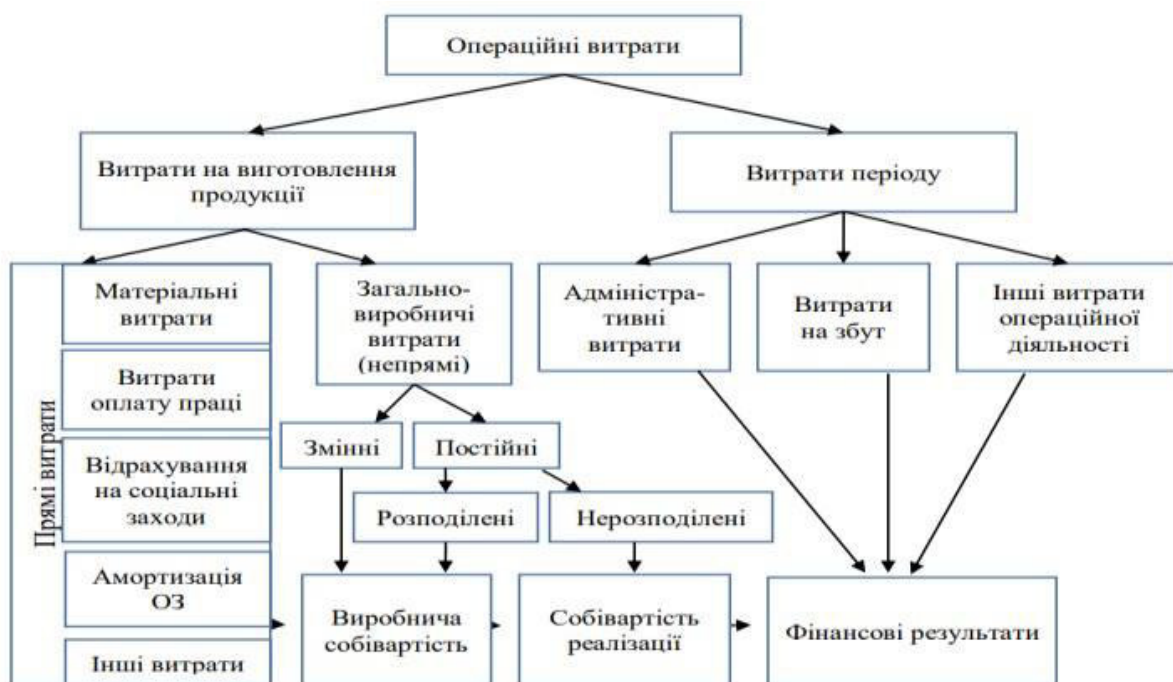

Рис. 1.1. Витрати підприємства

З рис. 1.1 видно, що в основу операційних витрат лягають витрати на виробництво продукції та витрати періоду.

Витрати продукції – всі витрати, пов’язані з виробництвом кожного виду продукції. Для торгового підприємства – це витрати на придбання реалізаційних товарів [10].

Витрати періоду - це витрати, які не можуть бути включені у виробничу собівартість і розглядаються як витрати того періоду, в якому вони були здійснені.

Але поняття витрат є надзвичайно складною економічною категорією. Разом із розвитком підприємництва виникла й еволюція підходів до розрахунку витрат. Якщо спочатку витрати лише оцінювали результат діяльності підприємства і визначали наскільки доцільним є ведення даного бізнесу, то зараз витрати - це потужний інструмент управління ефективністю діяльності підприємства [9].

Калькулювання собівартості є необхідним процесом виробництва, який

включає науково-обґрунтовані розрахунки виробничих витрат, пов'язаних з виготовленням продукції. Кожне підприємство має основні статті витрат, що необхідні для випуску продукції. Калькуляція собівартості враховує витрати на певний виріб, в той час як загальна калькуляція включає всі витрати підприємства, незалежно від їх призначення. Групування витрат за статтями допомагає розподілити їх, пов'язані з виробництвом конкретних видів продукції, та включити їх у собівартість. Витрати накопичуються протягом певного періоду і на його кінці розподіляються між видами продукції пропорційно до певної бази.

[6].

Угруповання витрат за статтями допомагає при розподілі цих витрат, які пов'язані з виробництвом окремих видів продукції та можуть прямо і безпосередньо включатися в їх собівартість, а також акумульовані протягом певного періоду, а на його кінці розподіляються між окремими видами продукції пропорційно до певної бази [3]:

Рис. 1.2. Статті калькуляції

Отже, статті калькулювання висвітлюють структуру та складові визначення собівартості продукції, особливості технологічного процесу виробництва, сфера діяльності в якій функціонує певне підприємство та структура, обсяг виробленої продукції зумовлюють вибір певного методу калькулювання чи методичного підходу до формування собівартості.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА. ОСНОВНІ ПІДХОДИ ТА ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО ОБ'ЄКТУ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Аналіз витрат: методичні підходи

Аналіз витрат підприємства є важливим інструментом для керівництва, оскільки дозволяє здійснити докладне вивчення розподілу, структури та ефективності витрат. Ось декілька причин, чому аналіз витрат є необхідним для підприємства:

Ефективне управління ресурсами: Аналіз витрат допомагає зрозуміти, як підприємство використовує свої ресурси, такі як грошові кошти, матеріали, праця, енергія тощо. Він дозволяє виявити області, де можливе здешевлення або оптимізація витрат, що дозволить ефективніше використовувати ресурси.

Планування бюджету: Аналіз витрат є важливим етапом у процесі планування бюджету підприємства. Він допомагає визначити, які витрати очікуються і скільки коштів необхідно виділити на різні напрямки діяльності. Це дозволяє керівництву контролювати витрати та забезпечити раціональне розподілення бюджетних коштів.

Прийняття рішень: Аналіз витрат надає підприємству об'єктивну інформацію для прийняття рішень щодо цінової політики, інвестицій, оптимізації процесів та інших аспектів діяльності. Він допомагає оцінити вплив різних альтернатив на витрати та прибутковість підприємства і зробити обґрунтований вибір.

Контроль витрат: Аналіз витрат дозволяє контролювати витрати підприємства, порівнюючи фактичні витрати з планованими. Це дозволяє виявити відхилення та вчасно реагувати на них. За допомогою аналізу витрат можна ідентифікувати області, де витрати перевищують заплановані показники, і знайти шляхи для їх зниження. Також виявлення витратних точок дозволяє визначити невиправдані витрати та вжити заходів для їх оптимізації.

Підвищення ефективності: Аналіз витрат допомагає виявити можливості

для підвищення ефективності діяльності підприємства. Він дає змогу ідентифікувати процеси, де витрати є надмірними або неоптимальними, і розробити стратегії для поліпшення продуктивності та зниження зайвих витрат.

Оцінка прибутковості: Аналіз витрат дозволяє зв'язати витрати з прибутковістю підприємства. Він допомагає визначити, які витрати є доцільними та сприяють генерації прибутку, а які можуть бути скореговані або зменшені. Це дозволяє підприємству зосередити свої ресурси на найбільш прибуткових напрямках та досягнути фінансової стійкості.

Аналіз витрат є необхідним інструментом для керівництва підприємством, оскільки він допомагає зрозуміти, як використовуються ресурси, контролювати витрати, знаходити шляхи для економії та оптимізації, підвищувати ефективність та досягати фінансової стійкості. Він дозволяє підприємству приймати обґрунтовані рішення та забезпечувати успішну діяльність на ринку.

За допомогою аналізу витрат підприємство може досягти таких переваг:

- Зниження витрат: Аналіз витрат дозволяє ідентифікувати області, де можна здійснити зменшення витрат. Це може включати пошук ефективніших постачальників, впровадження енергоефективних технологій, оптимізацію процесів виробництва та управління запасами. Зменшення витрат допомагає підприємству підвищити свою конкурентоспроможність і досягти більшої ефективності.
- Підвищення прибутковості: Аналіз витрат дозволяє виявити, які види діяльності приносять більше прибутку і де витрати мають найбільший вплив на рентабельність підприємства. Це дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо розподілу ресурсів та зосередження на найбільш прибуткових напрямках.
- Контроль над витратами: Аналіз витрат допомагає підприємству контролювати свої витрати та уникати неефективного використання ресурсів. Він дозволяє виявляти витратні точки та невиправдані витрати, що допомагає приймати своєчасні заходи для їх усунення.

- **Планування та прогнозування:** Аналіз витрат є важливим етапом у плануванні діяльності підприємства. Він дозволяє розробити бюджети, прогнозувати витрати на майбутні періоди, а також визначити необхідність додаткових ресурсів для досягнення поставлених цілей.
- **Оптимізація ресурсів:** Аналіз витрат допомагає підприємству зрозуміти, як використовуються його ресурси, такі як гроші, час, праця, матеріали та інші активи. Це дозволяє підприємству ефективніше управляти своїми ресурсами і досягати оптимального використання.
- **Виявлення проблемних областей:** Аналіз витрат допомагає виявити проблемні області, де витрати перевищують очікувані показники або де відбувається надмірне споживання ресурсів. Це дозволяє підприємству вжити заходів для вирішення цих проблем і зменшити негативний вплив на фінансову стійкість.
- **Визначення цінової політики:** Аналіз витрат допомагає підприємству встановити адекватну цінову політику для своїх товарів або послуг. Враховуючи витрати на виробництво, розподіл та продаж, підприємство може встановити ціну, яка покриватиме витрати і забезпечить прибуток.
- **Стимулювання інновацій:** Аналіз витрат може сприяти стимулюванню інновацій в підприємстві. Він дозволяє ідентифікувати області, де можна застосувати нові технології або підходи, що допоможуть зменшити витрати, покращити продуктивність та створити конкурентні переваги.

Аналіз витрат дозволяє підприємству отримати більш детальне розуміння розподілу витрат, їхнього впливу на фінансову стійкість та прибутковість. Він допомагає виявляти області, де можливо здійснити економію або оптимізацію витрат.

Аналіз витрат може включати такі етапи:

1. **Класифікація витрат:** Витрати класифікуються за різними категоріями, наприклад, виробничі витрати, збутові витрати, адміністративні витрати тощо. Це дозволяє зрозуміти, на що саме витрачаються кошти.

2. Вимірювання витрат: Витрати вимірюються у вартісних одиницях, наприклад, в гривнях, доларах або інших валютах. Це дозволяє отримати конкретні числові значення витрат.

3. Аналіз структури витрат: Аналізується, яка частина витрат припадає на різні складові, наприклад, на матеріали, працю, оренду приміщень тощо. Це допомагає виявити основні складові витрат і їхній вплив на загальний обсяг витрат.

4. Виявлення витратних точок: Це місця, де витрати найбільш істотні або де можливо досягти найбільшої економії. Наприклад, виявлення надмірних витрат на певний процес або виявлення можливостей для оптимізації закупівель.

5. Оцінка ефективності витрат: Аналізується, наскільки витрати впливають на фінансові показники підприємства, такі як прибуток, рентабельність, оборотність активів тощо. Це допомагає визначити, які витрати є більш ефективними і сприяють досягненню поставлених цілей.

6. Встановлення бюджетів та контроль витрат: Аналіз витрат допомагає встановити бюджетні показники та контролювати фактичні витрати у порівнянні з планованими. Порівняння фактичних витрат з бюджетними дозволяє виявити відхилення і при необхідності вжити заходів для їх корекції.

7. Виявлення можливостей для економії: Аналіз витрат може допомогти виявити області, де можна здійснити економію або оптимізувати витрати. Це може включати пошук альтернативних постачальників, використання енергоефективних технологій, удосконалення процесів, перегляд цінової політики та інші заходи, що сприятимуть зниженню витрат.

8. Планування та прийняття рішень: Аналіз витрат надає підприємству необхідну інформацію для планування бюджету, встановлення цінової політики, прийняття стратегічних та оперативних рішень. Він допомагає керівництву підприємства бути об'єктивним у визначенні пріоритетів та витратних пріоритетів.

Аналіз витрат є важливим інструментом для підприємства, оскільки дозволяє зрозуміти, які ресурси споживаються, на що витрачаються кошти, і як це впливає на фінансову стійкість та прибутковість підприємства. Він допомагає управлінцям приймати обґрунтовані рішення щодо ефективного використання ресурсів, зниження витрат та підвищення прибутковості діяльності підприємства.

2.2. Загальна характеристика діяльності підприємства ТОВ «Граніт»

Товариство з обмеженою відповідальністю «Граніт» є юридичною особою і формується відповідно до Цивільного та Господарського кодексів України та згідно із Законом України «Про господарські підприємства» та діє на підставі статуту.

Види діяльності підприємства – видобування гранітної маси.

Річне виробництво підприємства становить приблизно 2 млн. т гранітної маси. Детальна інформація щодо видобутку гірничої маси зображена в таблиці 2.1

Таблиця 2.1 Обсяги основної діяльності ТОВ «Граніт»

Види продукції	Одиниця виміру, натуральний вимірник	Річний обсяг виробництва, натуральний вимірник	Ціна одиниці продукції, грн	Загальна вартість, грн
1	2	3	4	5
Гранітна маса	Тон	1828429	35,29	64525259,41

Фізико-механічні показники дозволяють використовувати гранітну масу для виготовлення щебеню, що використовується в найвідповідальніших спорудах, таких як: мости, атомні електростанції, відмінно підходить для будівництва автомобільних доріг і для залізничного баласту [13].

Варто зазначити, що ТОВ «Граніт» – підприємство з хорошим матеріально-технічним забезпеченням. Різноманітність споруд, що є у власності підприємства свідчить про те, що є дуже хороша соціальна підтримка, це і

магазин, пральня, медпункт та ін. Транспортні засоби що використовують на підприємства ТОВ «Граніт» представлені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 Перелік транспортних засобів ТОВ «Граніт»

№	Транспортні засоби	Балансова вартість (грн)	Експертна оцінка, (грн)
1	2	3	4
1	Кран	5516000	11200000
2	Автомобіль Білаз №1	941980	7000000
3	Автомобіль Білаз №2	1399290	7000000
4	Автомобіль Білаз №3	941980	7000000
5	Буровий станок Titan	1248910	8400000
6	Бульдозер Т-128	865330	2500000
7	Бульдозер Т-128	1234790	2500000
8	Екскаватор ЕКГ-5	15005640	30000000
9	Автомобіль ЗІЛ 4331	1246720	500000
10	Автомобіль Краз	946170	800000
11	Автомобіль Краз 356 Б	819300	800000
12	Автомобіль МАЗ 52263	786670	700000
13	Автомобіль МАЗ 52263	719280	700000
	Вартість транспортних засобів	31672060	93600000

Розглянемо структуру та кількість трудових ресурсів підприємства:

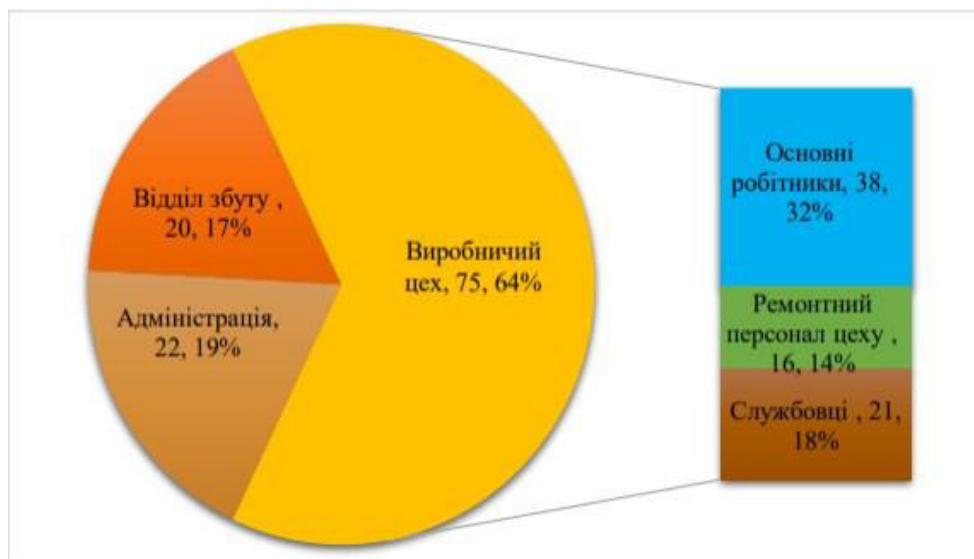

Рис. 2.1 Структура та кількість трудових ресурсів ТОВ «Граніт»

Слід зазначити, що у структурі персоналу ТОВ «Граніт» переважає персонал виробничого цеху, що становить 64% [15].

Запланована діяльність є однією з передумов економічного розвитку регіону, оскільки видобуток корисних копалин сприяє розвитку дорожнього, промислового та житлового будівництва дозволяє покращити інвестиційну привабливість та створення нових робочих місць як на стадії реконструкції, так і на стадії подальшої експлуатації інфраструктури та об'єктів супутнього сервісу, знизити навантаження на навколишнє середовище і тим самим покращити умови життєдіяльності населення, які проживають та працюють у зоні впливу підприємства [10].

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ГРАНІТ»

3.1 Аналіз собівартості та витрат на виробництво гранітної маси ТОВ «Граніт»

Кожне виробництво характеризується специфічним для нього технологічним процесом. Розуміння його є надзвичайно важливим при визначенні собівартості продукції, адже лише таким чином можна врахувати всі деталі виникнення витрат. Саме тому починається цей пункт з характеристики технологічного процесу видобування гранітного каменю [3].

Технологічний процес видобутку гранітної маси складається з технологічних операцій:

- розкривні роботи (виконуються екскаватором ЕКГ);
- бурові роботи (виконуються буровим верстатом Atlas Copco або аналогічними йому);
- вибухові роботи (анемікс) та відвантаження гірничої маси (проводити екскаваторами ЕКГ-5 в автосамоскиді БілАЗ – 7522, що транспортують її до приймальних бункерів) [7].

Процес забезпечений пилоутворенням та супроводжується зрошенням зони осідання пилкою водою. Після вичерпання запасів на ділянці проводиться рекультивация земель.

Операції технологічного процесу з переліком виробничого обладнання та їх характеристиками представлені у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 Операції технологічного процесу виробництва гранітної маси та основні засоби, що його забезпечують

Операції	Назва основних засобів	Продуктивність, од. виміру рейс/змінa	Потужність двигуна, кВт/год	Ціна
1	2	3	4	5
Розкривні роботи	Екскаватор O&K RH-12.5	Місткість ковша, м ³ – 1.2	172	3000000
Буропідривні роботи	Буровий станок Atlas Copco ROC L6	Діаметр свердла, мм – 130-150 Швидкість км/год – 3,5 Вага станка, т. – 21,7 Продуктивність: – 370		
Виймково-навантажувальні роботи	Екскаватор ЕКГ-5А	Продуктивність: м ³ /з – 950	250	3000000
Зачистка гірської маси	Бульдозер Т-130	Продуктивність: при переміщенні на відстань 50 м, м ³ /змінa – 179	117.7	250000
Транспортування гірської маси з кар'єру на відстань 2,3 км-1,6 км	Автосамоскид БелАЗ-7522	Вантажопідйом., т. – 27 Об'єм кузова, м ³ – 15,3 Продуктивність: 15-30	175	700000
Транспортування розкривних порід автосамоскидами в відвал на відстань 1,5 км	Автосамоскид КрАЗ- 256	Вантажопідйом., т – 10 Об'єм кузова, м ³ – 8 Швидкість км/год. – 62 Продуктивність: р/з – 31	240	80000
	Автосамоскид МАЗ	Вантажопідйом., т – 27. Об'єм кузова, м ³ – 15,3 Швидкість км/год. – 55 Продуктивність: р./з – 22	175	700000

Розрахунок витрат на виробництво традиційно починається з визначення витрат на сировину та матеріали.

При видобутку гранітної маси, сировиною та матеріалами є засоби для виконання вибухових робіт, але варто зазначити, що ТОВ «Граніт» не проводить ці операції самостійно, а користуються послугами зовнішніх компаній, тому вважаємо за доцільне відобразити ті витрати, які виникли під час надання цієї послуги, а саме 17757252 гривень для видобутку річного обсягу гранітної маси [12].

Було розраховано фактичну кількість палива, витраченого протягом зміни (рейсу). Слід зазначити, що ці витрати можуть бути розраховані на підставі даних дорожніх листів. Вони, крім іншого, фіксують показання вимірювальних

приладів автомобіля на момент початку та закінчення зміни (рейсу), а також відомості про обсяги заправок (дозаправок) автомобіля перебіг зміни (рейсу) [9].

При підрахунку витрат на пальне ТОВ «Граніт» було використано інформацію про фонд річного часу протягом якого працювали машини, та існуючі норми використання палива в годину експлуатації, що дозволяє порахувати додаткове споживання пального також у разі тривалого простою автомобіля в зимову та холодну пору року з працюючим двигуном. Одна година простою в такому випадку відповідає витраті пального за тією самою нормою, що ми використовували. Результати відображені у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 Розрахунок витрат на паливо ТОВ «Граніт»

Машини	Витрати палива, дизель, л/год	Кількість, од	Річний фонд робочого часу підприємства, год/рік	Загальні витрати палива, л/рік	Ціна, грн/л	Сума, грн
1	2	3	4	5	6	7
Автосамоскид Foton	21.30	1	3756.00	80002.80	28.22	2257679.02
Екскаватор ЕКГ-5А	16.60	1	3756.00	62349.60	28.22	1759505.71
Буровий станок Atlas Copco ROC L6	18.10	1	2817.00	50987.70	28.22	1438872.89
Бульдозер Т-130	19.50	2	2817.00	109863.00	28.22	3100333.86
Автосамоскид КраЗ- 256	17.50	2	4840.00	169400.00	28.22	4780468.00
Автосамоскид МАЗ	14.00	2	4840.00	135520.00	28.22	3824374.40
Всього						17161233.88
На одиницю продукції						9.39

Наступним кроком став розрахунок амортизації виробничого обладнання. Результати відображені у таблиці 3.3.

Таким чином, вартість основних засобів виробничого призначення становить 2 837 981 гривень, причому, як видно з таблиці, багато машин уже мають довгий термін експлуатації, і замортизовані об'єкти, як і раніше, відповідають 65 критеріям тихосновних засобів, якімають використовуватися на підприємстві, тому на ТОВ «Граніт» було ухвалено рішення продовжувати експлуатувати ряд машин, тому була проведена дооцінка (за допомогою

визначення їх справедливої вартості).

Таблиця 3.3 Розрахунок амортизації виробничого обладнання

Основні засоби та інші необоротні активи	Кількість, од.	Мінімально допустимі строки корисного використання, років	Встановлені на підприємстві строки використання, (Т.Ф.)	Норма амортизації, (Н _о =1/Т.Ф.)	Вартість основних засобів, грн.	Річна сума амортизації, тис. грн.
1	2	3	4	5	6	7
Кран на базі авто КС-5473	1	5	20	0.05	275800	13.8
Кран на базі авто КС-5473	1	5	10	0.1	275800	27.6
Буровий станок Atlas	1	5	10	0.1	124891	12.5
Бульдозер Т-130	2	5	10	0.1	210012	21.0
Екскаватор ЕКГ-5	1	5	10	0.1	1500564	150.1
Автомобіль ЗІЛ 5301	1	5	10	0.1	124672	12.5
Автомобіль Краз	2	5	10	0.1	175647	17.6
Автомобіль МАЗ 53371	2	5	10	0.1	150595	15.1
Всього					2837981	270.0

Але тим не менш, підприємству необхідне технічне оновлення забезпечення ефективності роботи, а також дані розрахунків показали, що багато коштів пішло на ППМ, що можна пояснити технічним старінням машин, а витрати на утримання та експлуатацію обладнання можна побачити у таблиці 3.4 [8].

Таблиця 3.4 Кошторис витрат на утримання та експлуатацію обладнання

Стаття витрат	Витрати, тис. грн.
1. Основна і додаткова заробітна плата ремонтних працівників з обслуговування обладнання цеху	1748,69
2. Відрахування на соціальні заходи	384,71
3. Амортизація виробничого обладнання, транспорту і цінного інструменту цеху	270,1
4. Витрати на проведення усіх видів ремонту (15% вартості всього обладнання цеху + запчастини)	1385,26
5. Малоцінні та швидкозношувані предмети та інструменти (обтирочні матеріали, мастило тощо) (0,1% вартості обладнання цеху)	1223
Разом	5011,7

Рис. 3.1. Структура витрат на експлуатацію обладнання

Як видно з рисунку 2.2, у структурі витрат на експлуатацію обладнання переважають витрати на оплату праці – 35% і витрати на ремонт – 28%. Наступним кроком буде визначення кошторису загальновиробничих витрат, який можна побачити у таблиці 3.5 [4].

Таблиця 3.5 Кошторис загальновиробничих витрат

Види витрат	Сума за рік, грн.
1	2
Основна і додаткова заробітна плата апарату управління цехом	3708000
Відрахування на соціальні заходи	815760
Амортизація основних засобів загальновиробничого (цехового, дільничного, лінійного) призначення	281330
Витрати на опалення виробничих приміщень	804732
Витрати на освітлення виробничих приміщень	651827
Витрати на водопостачання, водовідведення та інші послуги з утримання виробничих приміщень та машин	243823
Витрати на зрошення земель в результаті пилоутворення	379415.2
Витрати на обслуговування виробничого процесу (оплата праці загальновиробничого персоналу)	48688.41
ССВ персоналу обслуговування виробничого процесу	10711.45
Витрати на охорону праці, техніку безпеки, понесені відповідно до законодавства	1232632
Інші загальновиробничі витрати (поштово-телеграфні послуги; послуги зв'язку; канцелярське приладдя)	280179.6
Всього витрат	8457098.69

Слід зазначити, що найбільшу частку в кошторисі займає основна і додаткова заробітна плата, ЄСВ – 54%, витрати на охорону праці – 15% та витрати на зрошення земель внаслідок пилоутворення та інші витрати пов'язані з водовідведенням та постачанням – 10%.

Складемо кошторис адміністративних витрат та розглянемо результати.

Таблиця 3.6 Кошторис адміністративних витрат

Види витрат	Сума за рік, грн.
1	2
Загальні корпоративні та представницькі витрати	500000
Заробітна плата адміністративного апарату	3168480
Відрахування на заробітну плату	697070
Витрати на утримання основних засобів	162800
Витрати на аудиторські послуги	225000
Витрати на оплату послуг зв'язку	112000
Плата за розрахунково-касове обслуговування та інші послуги банків	170875
Інші витрати загальногосподарського призначення	190800
Всього витрат	5227025

Рис. 3.2. Структура адміністративних витрат

Як видно з рисунку 3.2, у загальній структурі витрат найбільшу частку займає зарплата адміністративного апарату – 59%, нарахування на заробітну плату – 13,01% та майже 10% - загальні корпоративні та представницькі

витрати, але разом з тим вважаємо недоцільним скорочувати останні, не дивлячись на обсяг, оскільки це імідж підприємства [7].

Далі визначимо витрати на збуті. У розрахунку витрат на збут було пораховано заробітну плату працівникам, які забезпечують збут та нарахування на оплату праці. Визначено витрати на рекламу на досліджуваному підприємстві ТОВ «Граніт» характеризуються створенням власного сайту, оголошення та рекламні ролики у місцевих ЗМІ, а також щорічні рекламні кампанії для будівельних компаній та ін. Інші витрати, а саме: витрати на послуги зв'язку, амортизацію нематеріальних активів, пов'язаних із збутом продукції, витрати на охорону праці та техніку безпеки, пожежну безпеку об'єктів служби збуту, витрати на послуги охорони складів, відрахування до резерву відпускних працівників служби збуту, вартість паркування та техогляду машин, що використовуються збутової діяльності.

Нижче поданий загальний кошторис витрат на збут, де відображені:

Таблиця 3.7 Кошторис витрат на збут

Види витрат	Сума за рік, тис. грн.
Оплата праці працівникам, що забезпечують збут	621
Нарахування на заробітну плату працівників відділу збуту	136,62
Витрати на рекламу	1180,32
Витрати на утримання основних засобів	515,12
Витрати на транспортування	10181,80
Витрати на страхування	68,31
Інші витрати	1307,02
Всього	14010,20

З таблиці видно, що витрати на збуті за звітний період становлять

14010.20 тисяч гривень, а найбільшу частку займають витрати на транспортування – 73% та інші витрати – 9%.

Структуру витрат на збут можна побачити на рисунку.

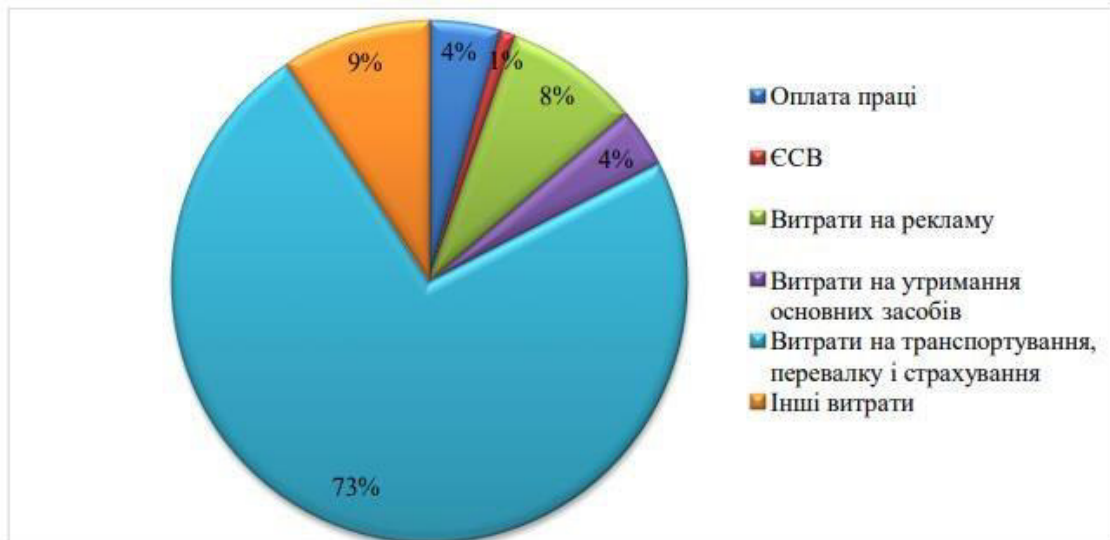

Рис. 3.3. Структура витрат на збут

За результатами проведених розрахунків визначимо собівартість 1 т гірничої маси та відобразимо її у таблиці.

Таблиця 3.8 Розрахунок витрат на виробництво однієї тони гранітного каменю

№	Статті калькуляції	Витрати на тону (грн)	Витрати на 1828429 тон, (грн)
1	2	3	4
1	Сировина і матеріали	7.80	15757252
2	Паливо та енергія на технологічні цілі	10.63	19436511.88
3	Оплата праці робітників	5.87	10732100
4	ЄСВ на оплату праці робітників	1.06	1935300
5	Витрати на утримання обладнання	3.18	5811700
6	Загальновиробничі витрати	4.63	8457098.69
	Всього виробнича собівартість	33.16	60629962.57
7	Адміністративні витрати	2.86	5227025
8	Витрати на збут	7.66	14010200
	Всього витрат	43.68	79867187.57

Для ілюстрації отриманих результатів складемо графік із зазначенням витрат за статтями, таким чином розглянемо статті, які займають найбільшу частку в собівартості продукції та виявимо можливі резерви та вузькі місця для оптимізації витрат.

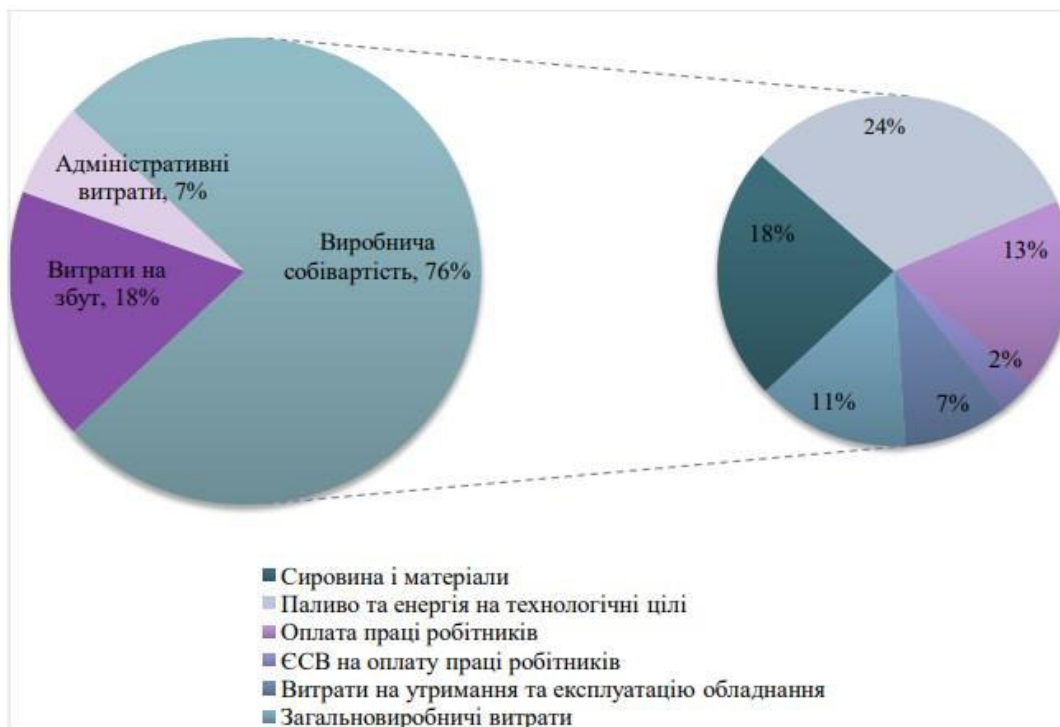

Рис. 3.4. Структура собівартості продукції

Як очевидно з рис., у структурі собівартості продукції переважають витрати на виробничу собівартість – 76%, складаються переважно із витрат на паливо та енергію – 24% та витрати на оплату праці – 13%, сировину та матеріали – 18%. Саме з витратами, що займають найбільше частку слід працювати для того, щоб досягти максимального ефекту зниження витрат. 18% займають витрати на збут, які характеризуються витратами на транспортування більшою мірою [6].

Такий детальний аналіз собівартості та витрат продукції ТОВ «Граніт» дає можливість визначити ті статті витрат, які найбільш об’ємні, водночас не через майже постійну велику суму витрат на заробітну плату, рекомендується не економити на ній, тому що задоволеність працівників тими умовами, які може запропонувати підприємство є одним з визначальних факторів ефективності виробництва та мотивації покращувати існуючі процеси та участь в оптимізації витрат.

3.2.Рекомендації щодо зниження витратоємності підприємства

На основі наданих даних про структуру собівартості продукції ТОВ "Граніт" і її складові, можна зробити наступні рекомендації для оптимізації витрат та зниження собівартості. Їх можна поділити на дві частини. Перша стосується окремих статей калькуляції, друга буде стосуватися загальних вимог.

Перша група рекомендацій:

1. Витрати на паливо та енергію: Оскільки ця складова становить значну частку в собівартості (24%), рекомендується ретельно аналізувати споживання палива та енергії і шукати шляхи зменшення цих витрат. Наприклад, встановлення енергоефективного устаткування, вдосконалення технологічних процесів та впровадження енергозберігаючих заходів можуть допомогти знизити витрати в цій області.

2. Витрати на оплату праці: Хоча вони становлять 13% собівартості, рекомендується не економити на заробітній платі, оскільки це може вплинути на задоволеність працівників та їхню продуктивність. Замість цього, підприємство може зосередитись на покращенні умов праці, навчанні та розвитку персоналу, що стимулює їх до покращення процесів та участі у впровадженні оптимізацій.

3. Витрати на сировину та матеріали: Ця складова становить 18% собівартості. Для зниження витрат у цій області можна розглянути можливості оптимізації ланцюга постачання, пошук альтернативних постачальників з більш вигідними умовами, а також впровадження системи контролю та управління запасами, щоб уникнути надмірного складу та зайвих витрат.

4. Витрати на збут: Хоча ця складова становить меншу частку в собівартості (18%), можна провести аналіз процесу збуту та транспортуванні, щоб знайти можливості для оптимізації витрат. Наприклад, треба розглянути

можливість укладання довгострокових договорів з перевізниками для отримання знижених тарифів, а також раціоналізувати логістику та маршрутизацію доставки, щоб зменшити витрати на транспортування.

Загальні рекомендації:

1. Постійний аналіз і моніторинг витрат: Важливо вести постійний моніторинг витрат, щоб виявляти будь-які аномалії або неефективне використання ресурсів. Для цього необхідно використовувати фінансові звіти, бюджетування та інші інструменти для вивчення витрат та їх змін з часом.

2. Сприяння інноваціям та ефективності: Залучайте свою команду до пошуку нових інноваційних рішень та ефективних способів виконання робіт. Заохочуйте працівників до висунування ідей щодо оптимізації витрат та просування нових підходів, які можуть покращити продуктивність і знизити витрати.

3. Постійне оновлення аналізу: Аналіз витрат повинен бути постійним процесом. Регулярно оновлюйте дані, перевіряйте ефективність впроваджених заходів та коригуйте стратегію, якщо необхідно.

Враховуючи ці рекомендації та аналізуючи структуру собівартості продукції, ТОВ "Граніт" може досягти оптимізації витрат, зниження собівартості та підвищення ефективності своєї діяльності. Проте, важливо пам'ятати, що кожне підприємство має свої особливості, тому рекомендації слід адаптувати до конкретних потреб і умов ТОВ "Граніт". Найкращим підходом буде створення команди або відділу, який буде спеціалізуватися на аналізі витрат і впровадженні оптимізаційних заходів. Ця команда може включати фахівців з фінансів, логістики, виробництва та маркетингу, щоб забезпечити комплексний підхід до аналізу витрат.

Крім того, рекомендації мають бути підтримані конкретними діями. Наприклад, проводити регулярний аналіз споживання палива та енергії, шукати способи зменшення витрат в цій області, такі як встановлення енергоефективного устаткування або оптимізація технологічних процесів.

Оцінювати ефективність використання робочої сили та залучати

працівників до процесу пошуку способів покращення продуктивності та ефективності роботи.

Аналізувати ланцюг постачання сировини та матеріалів з метою знаходження більш вигідних умов співпраці з постачальниками та ефективного управління запасами.

Постійно вдосконалювати процеси збуту та транспортування, шукати шляхи оптимізації логістики, маршрутизації та використання ресурсів.

Окрім цього, рекомендації мають бути підкріплені впровадженням системи моніторингу та контролю витрат, що дозволить виявляти аномалії, відступлення від плану та вчасно реагувати на них. Регулярне оновлення аналізу та коригування стратегії допоможуть підприємству впровадити постійну оптимізацію витрат і підвищувати ефективність діяльності. Нижче наведено деякі додаткові рекомендації щодо майбутнього розвитку підприємства, які можна представити у вигляді певних напрямів :

Інвестиції в технологічний прогрес: можливості впровадження новітніх технологій та автоматизації виробничих процесів. Це може допомогти покращити продуктивність, знизити витрати праці та помилок, а також збільшити якість продукції.

Аналіз та оптимізація складових собівартості: Глибоке вивчення кожної статті витрат, яка складає собівартість продукції. Визначте, які елементи можуть бути оптимізовані, які резерви витрат можуть бути зменшені, шляхом перегляду постачальників, переговорів про умови закупівель та пошуку альтернативних рішень.

Врахування стану ринку та змінних факторів: Слід уважно відстежувати зміни на ринку, ціни на сировину, тарифи на енергію та інші фактори, які можуть впливати на витрати підприємства. Аналізувати ці зміни та адаптувати стратегії залежно від ситуації.

Залучення персоналу: Врахування думки та пропозиції працівників щодо оптимізації витрат. Створення системи мотивації для працівників, які пропонують ефективні рішення та ініціативи щодо зниження витрат.

Регулярна оцінка результатів: Встановлення системи моніторингу та контролю витрат, щоб виявляти прогалини та перевіряти ефективність впроваджених оптимізаційних заходів. Регулярний перегляд і аналіз отриманих результати, порівнюючи їх зі зазначеними цілями та планами. Виявлення успішних практик та невдач і намагання виправляти недоліки. Виправлення виявлених проблем та вдосконалення процесів повинні бути постійним процесом.

Врахування впливу екологічних факторів: Розгляд можливостей впровадження екологічної технології та зелених рішень, які дозволять знизити витрати на енергію та використання ресурсів. Це не лише сприятиме ефективному використанню ресурсів, але й дозволить підприємству зайняти позицію лідера у сфері сталого розвитку.

Встановлення ключових показників ефективності (KPI): Визначення KPI, які дозволять оцінити ефективність впроваджених оптимізаційних заходів. Встановлення метрик допоможе підприємству відстежувати прогрес і показувати, наскільки успішно воно досягає зниження витрат.

Орієнтація на якість: Оптимізація витрат не повинна негативно впливати на якість продукції або задоволення клієнтів. Саме якість є одним із ключових факторів конкурентоспроможності підприємства. Необхідність зосередження на тих аспектах, де можна знижувати витрати без погіршення якості.

Ці рекомендації стануть підставою для розробки конкретного плану дій з оптимізації витрат для ТОВ "Граніт". Важливо проводити систематичний аналіз, залучати команду фахівців, оцінювати результати та вносити корективи до стратегії витрат.

ВИСНОВКИ

Під час написання контрольної роботи було розглянуто класифікацію витрат підприємства на основі калькулювання, формування кошторису витрат на виробництво, загальна характеристика підприємства ТОВ «Граніт» та аналіз собівартості й витрат на виробництво.

Зважаючи на проведений аналіз можна зробити такі висновки:

Собівартість продукції формується підприємством за витратами, що виникають у процесі здійснення підприємством своєї господарсько-виробничої діяльності, спрямованої на виготовлення продукції.

Витрати класифікуються залежно від виду діяльності, у процесі виконання якого вони виникли, за економічними елементами та статтями витрат.

Статті калькулювання висвітлюють структуру та складові визначення собівартості продукції, особливості технологічного процесу виробництва, сферу діяльності в якій функціонує певне підприємство та структуру.

Кошторис витрат характеризує суму витрат підприємства по всіх видах ресурсів, які будуть використані у плановому періоді незалежно від місця виникнення. Завдання кошторису - встановлення усіх сум витрат на виробництво у плановому році.

Також було розглянуто господарсько-правові засади функціонування та загальну характеристику підприємства ТОВ «Граніт». Підприємство спеціалізується на виробництві та реалізації гранітної маси, яка завдяки доступній ціні достатньо часто використовується у будівництві об'єктів гідротехнічного призначення, зведенні стін та перегородок висотних будівель. Компанія розташована в екологічно чистій місцевості та використовує сучасні технології, що сприяє виробництву високоякісної продукції, що піклується про своїх працівників, проходить перевірки і постійно розвивається.

Здійснено аналіз економічного потенціалу ТОВ «Граніт» за допомогою оцінки ефективності використання основних та оборотних засобів підприємства, аналізу виробництва, собівартості, структури реалізованої

продукції та фінансового стану підприємства.

Хоча підприємство знаходиться в постійному розвитку, але все ж таки для оптимізації операційних витрат слід передбачити проведення більш інноваційніших заходів:

- поліпшення організації виробництва та праці; - застосування ресурсозберігаючої техніки;

- використання маловідходних технологій тощо.

Ці заходи сприяють усуненню непродуктивних витрат і втрат, ліквідації браку, кращого обслуговування обладнання, посилення контролю за зберіганням ресурсів, зменшення частки управлінських видатків тощо.

Список використаних джерел

1. Аналіз витрат підприємства-[Електроннийресурс]/Режимдоступу http://studopedia.com.ua/1_129743_tema-analiz-vitrat-pidpriemstva.html
2. Белоусова, І. Проблеми обліку виробничих витрат і калькулювання собівартості продукції в промисловості / І. Белоусова І., М. Чумаченко // Бухгалтерський облік і аудит.– 2009.– №4. – С. 3-10.
3. Вороненко В. І. Обґрунтування напрямів розвитку сонячної енергетики для України // Енергоефективність та відновлювальна енергетика в Україні: проблеми управління / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. І. М. Сотник. – Суми : ПФ «Видавництво “Університетська книга”», 2019. – С. 72-85. – Режим доступу: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80025>
4. Вороненко В.И., Бурлакова И.М.. Эфффекты от использования энергетических природных ресурсов в странах Европейского союза и Украине. Экономика та держава. 2018. № 7. С. 61-66. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/70636>
5. Вороненко В.И., Горобченко Д.В. Теоретические модели анализа эколого-экономического развития. Економічний простір: Збірник наукових праць. 2020. № 157. С. 65-68. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83711>
6. Вороненко В.І., Гриценко П.В., Омеляненко В.А. Визначення індикаторів та рівнів регуляторної ефективності податкових інструментів на національному та світовому рівнях. Проблеми та перспективи забезпечення макроекономічної стабільності : монографія / за ред. С. В. Леонова і М. М. Бричко. Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 65-75. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/90488>
7. Вороненко В.І., Кубатко О.В., Ковальов Б.Л., Гриценко П.В., Омеляненко В.А. Динаміка цифрової трансформації соціально-економічних та екологічних систем. Агросвіт. 2022. № 15-16. С. 15-22. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89229>
8. Гайдаєнко О.М. Структуризація витрат на основі аналізу фінансової звітності /О.М. Гайдаєнко// Матеріали Міжнародної науково-практичної

конференції «Сучасні вимоги до обліку та контролю у контексті глобалізації: Одеса, 22-23 травня 2009 р. – Одеса, ОДЕУ, 2009. – 258 с.

9. Грещак М.Г., Коцюба О.С. Управління витратами: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2002. – 131 с.

10. Гриценко П., Коваленко Є., Вороненко В., Смакоуз А., Степаненко Є. Аналіз дефініції «зміни» як економічної категорії. Механізм регулювання економіки, (1 (91), 92-98. URL: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.91.07>

11. Грабова, І.М. Класифікація витрат підприємства / І.М. Грабова // Матеріали III Всеукраїнської заочної наукової конференції “Актуальні питання сучасної економіки” / Уман. нац. ун-т садівництва, Ф-т економіки і підприємництва; [редкол.: А. Ф. Головчук (відп. ред.) та ін.]. — Умань: Сочінський, 2011. — Ч. 3. — С. 134 — 135.

12. Гринів Б.В. Економічний аналіз торговельної діяльності. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2019. – 392 с.

13. Дроб’язко, С.І. Методичні основи управління витратами підприємства / С.І. Дроб’язко // Академічний огляд. — 2010. — № 1(32). — С. 55 — 60.

14. Дяченко, А. В., Карінцева, О. І., Тарасенко, С. В., Харченко, М. О., Мазін, Ю. О., Кисильова, К. С. Формування інноваційного інструментарію економічної політики в умовах розвитку світової економічної кризи 2019- 2020 рр. в Україні // Механізм регулювання економіки. 2021. № 3. С. 21-40. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.93.02>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85737>

15. Економіка і бізнес : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, О. І. Карінцевої. Суми : Університетська книга, 2021. 316 с.

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83721>

16. Економіка розвитку: європейський досвід упровадження досягнень Industries 3.0, 4.0 та 5.0. : навч. посіб. / за ред. Л. Г. Мельника, Ю. М. Завдов’євої. Суми : Університетська книга, 2022. 608 с.

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91525>

17. Економічна сутність категорії витрат виробництва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/bitstream/123456789/16374/1/Economic%20essence%20of%20production%20cost%20categories%20.pdf>

18. Економіка та бізнес-інновації: підручник / за ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника, д.е.н., проф. О. І. Карінцевої. – Суми : Університетська книга, 2023. – 702 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91523>

19. Іващенко В. І. Економічний аналіз господарської діяльності: навч. посібник для студентів економічних спеціальностей / В. І. Іващенко. – К.: НІЧЛАВА, 2001. – 204 с

20. Карінцева, О. І., Харченко, М. О., Мазін, Ю. О., Фалько, К. С. Практичні засади підвищення ефективності логістичної діяльності сучасного підприємства. Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2021. № 3. С. 127–136. DOI: 10.21272/1817-9215.2021.3-14 <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/86223>

21. Карінцева, О. І., Харченко, М. О., Пономарьова, Г. С. Підвищення ефективності бізнес-процесів на виробничому підприємстві // Механізм регулювання економіки. 2020. № 4. С. 58-69. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83754>

22. Карінцева О.І., Дегтярьова І. Б., Харченко М.О., Долгошеєва О. І., Кіріл'єва А. В. Залучення іноземних інвестицій як інструмент забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку країни. Вісник СумДУ. Серія «Економіка», № 3' 2020. С. 199-211. DOI: 10.21272/1817-9215.2020.3-22 https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/3_2020/22.pdf

23. Лукаш, О., Дерев'янку, Ю., Васильєва, Т., & Танащук, М. (2022). Формування конкурентного середовища у освітньому просторі: роль освітніх провайдерів. Механізм регулювання економіки, (3-4(97-98)), 31-39. <https://doi.org/10.32782/mer.2022.97-98.08> <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/90532>

24. Мельник Л. (2021) Сучасні тренди економічного розвитку: Досвід ЄС та практика України: підручник / за ред. Л. Г. Мельника. Суми: ПФ «Видавництво “Університетська книга”», 2021. 432 с.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89235>

25. Мельник Л. Г., Карінцева О. І., Кубатко О. В., Сотник І. М., Завдов’єва Ю. М. Цифровізація економічних систем та людський капітал: підприємство, регіон, народне господарство // Механізм регулювання економіки. 2020. № 2. С. 9-28. DOI: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82236>

26. Мельник, Л., Карінцева, О., Кубатко, О., Дерев’янку, Ю., Маценко, О. (2022). Реструктуризація соціально-економічних систем як складова формування цифрової економіки в Україні у період кризи. Механізм регулювання економіки, (1-2(95-96), 7-13.

27. Мельник Л. Г., Маценко О. М., Дериколенко О. М., Кириленко М. В., Стародуб І. А. Економіка підприємств, територій та макроекономічних систем в умовах цифрових трансформацій: від стабільності й лінійного мислення до антикрихкості та нелінійного, інноваційного мислення // Механізм регулювання економіки. 2021. № 3. С. 67-78. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.93.06>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87532>

28. Мельник, Л. (2022). Росія – країна, побудована на порушенні божих заповідей: погляд економіста . Механізм регулювання економіки, (3-4(97-98), 141-150.
<https://doi.org/10.32782/mer.2022.97-98.10>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/90536>

29. Мельник, Л., Ковальов, Б. (2020). Проривні технології в економіці і бізнесі (Досвід ЄС та практика України у світлі III, IV, і V промислових революцій. Сумський державний університет, с. 180.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/79621>

30. Микитюк Л. Деякі аспекти системного підходу до вивчення витрат. // Економіст. – 2006 - № 4

31. Ніколаєв С.О., Вороненко В.І., Ковальов Б.Л., Гриценко П.В., Одеволе О.О. Блокчейн як фактор цифрової трансформації економіки України. Вісник

Сумського державного університету. Серія «Економіка». 2021. №2. С. 16-23.

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85043>

32. Омеляненко В.А., Литвиненко С.М., Вороненко В.І. Аналіз потенціалу конвергенції біо- та нанотехнологій в космічній галузі (національний та міжнародний аспект). Інновації і трансфер технологій: методи, моделі та механізми управління: колективна монографія / за ред. д.е.н. В.А. Омеляненка. Суми: Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань, 2023. С. 284-296.

33. Орлов О.А. Планування діяльності промислового підприємства: Підручник. – К.: Скарби, 2002.- 336

34. Панасюк, В.М. Витрати виробництва: управлінський аспект: монографія / В.М. Панасюк. — Т.: Астон, 2005. — 288 с.

35. Партин, Г.О. Управління витратами підприємства : концептуальні засади, методи та інструментарій : монографія / Г.О. Партин; Нац. банк України, Ун-т банк. справи. — К.: УБС НБУ, 2008. — 219

36. Попович, П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання / П. Я. Попович: підручник. - Тернопіль: Економічна думка, 2001. - 365 с.

37. Сотник І. (2018) Підприємництво, торгівля та біржова діяльність / І. Сотник, Л. Таранюк. – Суми: Університетська книга, 2018. – 572 с.

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80114>

38. Сучасні тренди економічного розвитку. Книга 1: Трансформації економічних систем: досвід ЄС в реалізації Industries 3.0, 4.0, 5.0: навчальний посібник / за ред. Л. Г. Мельника. Суми: Університетська книга, 2022. 608 с.

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91526>

39. Сучасні тренди економічного розвитку. Книга 2: Кращі практики ЄС для сестейнового розвитку : навч. посіб. / за ред. Л. Г. Мельника, Ю. М. Завдов'євої. Суми : Університетська книга, 2022. 608 с.

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91527>

40. Череп А.В. Управління витратами суб'єктів господарювання. Ч.1: Монографія. - Х.: ВД "Інжек", 2016. – 368 с
41. Чухліб А.П., Кабушкін Ю.П. Сутність і природа витрат на виробництво// Фінанси України. – 2017. – №9. – С.30–34.
42. Babenko V., Matsenko O., Voronenko V., Nikolaiev S., Kazak D. Economic prospects for cooperation the European Union and Ukraine in the use of blockchain technologies. The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: International Relations. Economics. Country Studies. Tourism. 2020. № 12. С. 8-17.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83746>
43. Hrytsenko P., Voronenko V., Kovalenko Ye., Kurman T., Omelianenko V. Assessment of the development of innovation activities in the regions: Case of Ukraine. Problems and Perspectives in Management. 2021. 19(4). P. 77-88.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85729> (SCOPUS)
44. Hrytsenko, P. V., Kovalenko, Y. V., Voronenko, V. I., Smakouz, A. M., Stepanenko, Y. S. Analysis of the Definition of “Change” as an Economic Category // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 1. P. 92-98. DOI:
<https://doi.org/10.21272/mer.2021.91.07>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/84025>
45. Hrytsenko, P.V., Kovalenko, Y.V., Voronenko, V.I., Smakouz, A.M., Stepanenko, Y.S. Analysis of the Definition of “Change” as an Economic Category. Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 1. С. 92-98.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/84025>
46. Ji, Z., & Sotnyk, I. (2023). Economic analysis of energy efficiency of China's and India's national economies. Mechanism of an Economic Regulation, (1(99)), 11-16. <https://doi.org/10.32782/mer.2023.99.02>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91221>
47. Jianming Mu, Goncharenko O. S., Chortok Yu. V., Yaremenko A. H. Peculiarities of Formation of the Region's Logistics Infrastructure on the Basis of Eco-Innovations Within the Framework of Stakeholders' Partnership in the Enterprise-Region-State System // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 4.

P. 22-29. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.94.03>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87514>

48. Karintseva O. I., Yevdokymov A. V., Yevdokymova A. V., Kharchenko M. O., Dron V. V. Designing the Information Educational Environment of the Studying Course for the Educational Process Management Using Cloud Services. *Механізм регулювання економіки*. 2020. № 3. С. 87-97. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2020.89.07>

49. Kovalov, B., Karintseva, O., Kharchenko, M., Khymchenko, Y., & Tarasov, V. (2023). Methods of evaluating digitization and digital transformation of business and economy: the experience of OECD and EU countries. *Економіка розвитку систем*, 5(1), 18-25. <https://doi.org/10.32782/2707-8019/2023-1-3> <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91585>

50. Kovalov, B., Karintseva, O., Kharchenko, M., Khymchenko, Y., & Tarasov, V. (2023). Methods of evaluating digitization and digital transformation of business and economy: the experience of oecd and eu countries. *Економіка розвитку систем*, 5(1), 18-25. <https://doi.org/10.32782/2707-8019/2023-1-3> <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91585>

51. Kubatko, O. V., Kubatko, O. V., Sachnenko, T. I., Oluwaseun, O. O. Organization of Business Activities with Account to Environmental and Economic Aspects // *Mechanism of Economic Regulation*. 2021. № 2. P. 76-85. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.92.08>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85180>

52. Kubatko, O., Merritt, R., Duane, S., & Piven, V. (2023). The impact of the COVID-19 pandemic on global food system resilience. *Mechanism of an Economic Regulation*, (1(99)), 144-148. <https://doi.org/10.32782/mer.2023.99.22>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91371>

53. Lukash, O. A., Derev`yanko, Y. M., Kozlov, D. V., Mukorez, A. I. Regional Economic Development in The Context of the COVID-19 Pandemic and the Economic Crisis // *Mechanism of Economic Regulation*. 2021. № 1. P. 99-107. DOI:

<https://doi.org/10.21272/mer.2021.91.08>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/84026>

54. Kubatko, O. V., Chortok, Y. V., Honcharenko, O. S., Nechyporenko, R. M., & Moskalenko, I. M. (2019). Studying Features of Vehicle Type Selection by Trade and Logistics Enterprise. Mechanism of economic regulation. – 2019. – №3. – С. 73–82. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/76448>

55. Melnyk L. H., Derykolenko O. M., Mazin Yu. O., Matsenko O. I., Piven V. S. Modern Trends in the Development of Renewable Energy: the Experience of the EU and Leading Countries of the World // Механізм регулювання економіки. 2020. № 3. С. 117-133. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81810>

56. Melnyk, L. Hr., Shaulska, L. V., Mazin, Yu. O., Matsenko, O. I., Piven, V. S., Konoplov, V. V. Modern Trends in the Production of Renewable Energy: the Cost Benefit Approach // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 1. P. 5-16. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.91.01>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83761>

57. Melnyk, L., Karintseva, O., Kubatko, O., Derev'yanko, Y., & Matsenko, O. (2022). Restructuring of socio-economic systems as a component of the formation of the digital economy in Ukraine. Mechanism of an Economic Regulation, (1-2(95-96), 7-13. <https://doi.org/10.32782/mer.2022.95-96.01>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89627>

58. Melnyk, L., Kovalov, B., Mykahilov, S., Mykhailov, S., Skrypka, Y., & Starodub, I. (2022). Dynamics of reproduction of economic systems in the transition to digital economy – in the light of synergetic theory of development*. Mechanism of an Economic Regulation, (3-4(97-98), 7-14. <https://doi.org/10.32782/mer.2022.97-98.01> <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/90520>

59. Melnyk, L., Matsenko, O., Kalinichenko, L., Holub, A., & Sotnyk, I. (2023). Instruments for ensuring the phase transition of economic systems to management based on Industries 3.0, 4.0, 5.0. Mechanism of an Economic Regulation, (1(99), 34-40. <https://doi.org/10.32782/mer.2023.99.06>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91226>

60. Nesterenko V., Dolhosheieva O., Kirilieva A., Voronenko V., Hrytsenko P. «Green» vector of the economic development of the country. Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 3. С. 82-90. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87533>

61. Nesterenko, V. O., Dolhosheieva, O. I., Kirilieva, A. V., Voronenko, V. I., Hrytsenko, P. V. "Green" Vector of the Economic Development of the Country // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 3. P. 79-87. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.93.07>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87533>

62. Nikulina, M., Sotnyk, I., Derykolenko, O., & Starodub, I. (2022). Unemployment in Ukraine's economy: COVID-19, war and digitalization. Mechanism of an Economic Regulation, (1-2(95-96), 25-32. <https://doi.org/10.32782/mer.2022.95-96.04>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89630>

63. Omelyanenko V., Pidorychev I., Voronenko V., Andrusiak N., Omelianenko O., Fyliuk H., Matkovskyy P., Kosmidailo I. Information & Analytical Support of Innovation Processes Management Efficiency Estimations at the Regional Level. International Journal of Computer Science and Network Security. 2022. Vol. 22, No. 6. P. 400-407. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89615>

64. Sotnyk I. M., Nahorny M. V., Maslii M. Yu., Nikulina M. P., Yehorov Y. V. Problems of Unemployment in Ukraine Under the COVID-19 Pandemic // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 3. P. 88-96. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.93.08>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87534>

65. Sotnyk, I. M., Matsenko, O. M., Popov, V. S., Martymianov, A. S. Ensuring the Economic Competitiveness of Small Green Energy Projects // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 1. P. 28-40. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.91.03>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/84021>

66. Tambovceva, T. T., Melnyk, L. Hr., Dehtyarova, I. B., Nikolaev, S. O. Circular Economy: Tendencies and Development Perspectives // Mechanism of Economic Regulation. 2021. № 2. P. 33-42. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.92.04>

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85156>

67. Voronenko V., Horobchenko D. Approaches to the Formation of a Theoretical Model for the Analysis of Environmental and Economic Development. Journal of Environmental Management and Tourism. Craiova: ASERS Publishing, 2018. Vol. 9, Issue Number 5(29). P. 1108-1119.

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/77227>